

گزارشی از پیامدهای روانی و اجتماعی رواج تک فرزندی در خانواده های ایرانی

سعید برند

امروزه با بالا رفتن سن ازدواج، رواج «تک فرزندی» در کشور را نیز شاهد هستیم و آمارها نیز حاکی از افزایش خانواده های دارای یک فرزند است. بیشتر افراد بعد از اتمام تحصیلات تکمیلی و در واپسین سال های جوانی ازدواج می کنند و پس از سپری کردن دوران عقد و بعد از تولد اولین فرزند بنا به دلایلی از جمله وجود مشکلات اقتصادی، نداشتن وقت برای تربیت فرزند و ... به داشتن یک فرزند قناعت می کنند. کارشناسان اجتماعی از ۲ منظر پدیده «تک فرزندی» را بررسی می کنند. اول آن که تک فرزند بودن چه تاثیرات سوئی می تواند در شخصیت کودک داشته باشد حال آن که برخی والدین به اشتباه تصور می کنند، در صورت داشتن تنها یک فرزند می توانند آینده بهتری را برای او ترسیم کنند.

اما مسئله دومی که جامعه شناسان را از رواج تک فرزندی نگران می کند، به هم خوردن ساختار جمعیتی کشور در سال های آینده است.

حرکت منحنی جمعیتی ایران به سوی سالمندی و میانسالی و کمبود نیروی انسانی در دهه های پیش رو از جمله آفت های اجتماعی پدیده تک فرزندی است. مسئله ای که باید حل ریشه ای آن در راس تصمیمات و برنامه های دولتمردان قرار گیرد چرا که بدون شک خانواده های تک فرزند قبل از حل مشکلات اقتصادی و فرهنگی اقدامی برای فرزندآوری بیشتر انجام نخواهند داد، البته از سوی دیگر باید به این نکته هم توجه داشت که افزایش تعداد موالید بدون تامین زیرساخت ها به طور قطع در سال های آتی کشور را با مشکلات عدیده ای چون نبود مسکن، کاهش منابع و از بین رفتن فرصت های شغلی و تحصیلی رو به رو می کند.

در تهیه مسکن مشکل داریم

«همین حالا که یک فرزند چهارساله دارم به سختی می توانم آپارتمانی برای اجاره پیدا کنم، وای به روزی که ۲ یا ۳ فرزند داشته باشم.» این جملات بخشی از صحبت های یک پدر ۳۵ ساله است که با وجود تمایل به فرزندآوری بیشتر مدعی است مشکل نداشتن مسکن شخصی به او و همسرش اجازه این کار را نمی دهد. علیرضا می افزاید: بیشتر صاحب خانه ها دوست ندارند آپارتمان خود را در اختیار خانواده هایی قرار دهند که چند فرزند دارند. او درباره تاثیرات منفی تک فرزندی نیز می گوید: البته دختر من هنوز به سنی نرسیده است که نداشتن برادر یا خواهر او را آزار دهد اما طبیعی است که شرایط او ایجاب می کند که در سال های بعد این خلاء عاطفی را با ماهواره یا اینترنت پر کند و این اصلاً خوشایند نیست.

مشکل ایفای حق در یکی یک دانه ها

خانم مروی از معلمان باتجربه مقطع ابتدایی است، او که همه ساله با تعداد زیادی از کودکان سر و کار دارد، «منزوی بودن»، «نداشتن قدرت ارتباط با دیگران» و «ضعیف بودن در ایفای حق» را از جمله مشکلات کودکانی می داند که در اصطلاح یکی یک دانه هستند و خواهر یا برادری ندارند.

این معلم می گوید: این بچه ها در برقراری ارتباط با همسالان خود مشکل جدی دارند به عنوان مثال اگر همکلاسی آن ها مدادتراش آن ها را بگیرد به جای این که خودشان بتوانند با گفت و گو مشکل خود را حل و فصل کنند، به سرعت به معلم پناه می آورند و از او کمک می خواهند و یا حتی گوشه گیری می کنند و به والدین شان می گویند که مدادتراش خود را گم کرده اند. این معلم که ۴ فرزند دارد، ادامه می دهد: گاهی اوقات شاغل بودن مادر مانع از فرزندآوری بیشتر می شود، در صورتی که والدین باید بدانند تنها نیاز فرزندشان تامین پوشاک و مواد غذایی نیست و اگر شخصیت کودک به درستی شکل نگیرد، به طور قطع در سنین بزرگسالی نیز فرد موفق برای خانواده و جامعه خود نخواهد بود.

وقتی تک فرزند به خواهر و برادرهای دوستانش حسودی می کند

امیر پارسا ۱۵ سال دارد و تنها فرزند خانواده است. پدرش مهندس برق است و مادرش خانه دار، او می گوید: «همه بچه های فامیل به دلیل داشتن اتاق شخصی به من حسودی می کنند ولی من به برادر و خواهر آن ها حسودی می کنم.» او با بیان این که همیشه آرزو داشته است که یک برادر بزرگ تر و یک خواهر کوچک تر داشته باشد، می گوید: بعضی اوقات خیلی احساس تنهایی می کنم به خصوص وقتی به مسافرت می رویم و مادر و پدرم داخل ماشین مدام با یکدیگر صحبت می کنند. مادر علیرضا نیز معتقد است شرایط سخت اقتصادی به آن ها اجازه نمی دهد فرزند دیگری داشته باشند، او حتی نگران تامین هزینه های سلامت و تحصیل تنها فرزندش است و می افزاید: تصور این که در آینده نتوانیم از عهده هزینه های تحصیل پسرمان برآییم یا برای او مسکنی تهیه کنیم به شدت مرا نگران کرده است. اما پدر علیرضا نظر دیگری دارد و می گوید، همان طور که او روی پای خودش ایستاده است پسرش نیز باید بتواند در سال های آینده تشکیل خانواده دهد و مستقل زندگی کند.

دلایل تمایل والدین به تک فرزندی

یک جامعه شناس با بیان این که تا یک دهه قبل سیاست های جمعیتی از سوی دولت داشتن فرزند کمتر بشارت زندگی بهتر را تبلیغ می کردند می گوید: خانواده های نوپدید به خاطر گرفتاری های شغلی، مشکلات اقتصادی و یا دیگر معیارها در سیاست های زندگی خود به داشتن یک یا ۲ فرزند اکتفا کرده اند. دکتر مجید ابهری در گفت و گو با خراسان با اشاره به این که جمعیت کشور تا ۲۰ سال آینده دارای اکثریت سالمند خواهد شد و خطر کمبود مدیر و نیروی انسانی را به دنبال خواهد داشت می افزاید: براساس یک پژوهش میدانی که در سال های ۸۹ و ۹۰ توسط گروه آسیب شناسی بنیاد علوم رفتاری انجام شده است ۳ هزار و ۴۲۰ خانواده علت اصلی تک فرزندی را مشکلات اقتصادی مانند مسکن، بهداشت و محدودیت های تربیتی ناشی از اشتغال پدر و مادر اعلام کرده اند. این متخصص علوم رفتاری با بیان این که ۸۹ درصد والدین مشکلات مالی و ۱۱ درصد نیز محدودیت های تربیتی را دلیل اصلی تک فرزندی دانسته اند می افزاید: در همین پژوهش والدین اظهار داشته اند که در صورت حل مشکلات خود آمادگی فرزندآوری بیشتر را دارند.

دکتر ابهری در بخش دیگری از گفت و گوی خود با خراسان بروز ناهنجاری های رفتاری در تک فرزندان را بسیار قابل توجه ذکر می کند. به عقیده وی گرایش به انزوا، افسردگی، ضعف در برقراری ارتباط با همسالان، توجه بیش از حد به بازی های رایانه ای و انفرادی، ترس یا تنفر از حضور در گروه های اجتماعی از جمله خصوصیات تک فرزندهاست. وی ادامه می دهد: زندگی در کنار برادر یا خواهر روحیه جامعه گرایانه کودک را تقویت می کند و مدیریت در روابط اجتماعی را به وی می آموزد. وی هم دلی و هم سویی با افراد خانواده، عشق ورزی و سهولت در برقراری ارتباط با افراد هم سن در جامعه و مدرسه را اصلی ترین ویژگی های فرزندان خانواده های دارای بیش از یک فرزند می داند و می گوید: تشویق خانواده ها به فرزندآوری به عنوان یک اصل مهم باید در راس سیاست های دولت قرار بگیرد، ضمن آن که بدون تامین زیرساخت های ضروری، افزایش جمعیت حرکتی آسیب زا خواهد بود. ابهری در تشریح بسترهای ضروری برای افزایش جمعیت خانواده ها می گوید: افزایش امکانات بهداشتی و درمانی، مساعدت های مالی به خانواده های دارای بیش از یک فرزند نه به صورت حق اولاد چند هزار تومانی بلکه به صورت مناسب و لازم، آموزش مهارت های فرزندآوری و تربیت آنان به مادران جوان در حد مطلوب و استاندارد از جمله ارکان ضروری برای افزایش جمعیت به شمار می آید. وی همچنین انجام مشاوره های روانی برای فرزندان خانواده های تک فرزند و شناسایی مشکلات روحی آنان را بهترین مساعدت به آینده این گونه فرزندان دانست.

بنابراین شاید داشتن یک فرزند مسئولیت کمتری در حوزه های مختلف اجتماعی، اقتصادی، تربیتی و ... برای خانواده به همراه داشته باشد اما برای تک فرزندها تنها بودن و نداشتن خواهر و برادر خوشایند نیست علاوه بر این خلاء عاطفی، افسردگی، انزوا و ... را در پی دارد.

سعید برند

s.barand@khorasannews.com

منبع:

www.khorasannews.com

خراسان - مورخ یکشنبه ۱۶/۰۷/۱۳۹۱ شماره انتشار ۱۸۲۳۶